

PRAVO NA DIVIDENDU KAO TEMELJNO IMOVINSKO PRAVO DIONIČARA

Akademik Jakša Barbić*

UDK: 347.72.034

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćeno: listopad 2012.

Raspravljaju se pitanja vezana uz pravo dioničara na isplatu dividende. Navode se imovinska prava dioničara među kojima se ističe pravo na dividendu kao temeljno takvo pravo.

Određuje se dobit društva iz koje se smije isplatiti dividenda i upućuje na ograničenja koja u tome postavljaju propisi. Navodi se da su propisana ograničenja posljedica načela o održavanju kapitala društva radi stvaranja njegove financijske stabilnosti. Ta se ograničenja izražavaju propisivanjem pravnog režima rezervi društva i načina upotrebe dobiti određivanjem redoslijeda svrha njezina raspoređivanja. Naglašava se da hrvatsko pravo u tome slijedi pravila propisana europskim pravom.

Obrađuju se ovlaštenici prava na dividendu i pritom naglašava da se ono ostvaruje na temelju dionica i pripada njihovim imateljima. Razrađuju se slučajevi u kojima dividenda na temelju dionica pripada i osobama koje nisu dioničari društva. Pritom se posebno razmatraju pravne osnove tih slučajeva i učinci u odnosu na društvo i dioničare. Posebno se razrađuju pravna rješenja Zakona o trgovačkim društvima za određenje prava na dividendu i razlikovanje tog prava od tražbine koja nastaje s njegova naslova i mogućnost da se njom raspolaže.

Razmatraju se pojedinosti vezane uz isplatu dividende i ograničenja koja su u vezi s time propisana posebnim propisima.

Ključne riječi: dividenda, dobit dioničkog društva, fuducijar dionice, imovinska prava iz dionice, plodouživatelj dionice, rezerve dioničkog društva, tražbina za isplatu dividende, založni vjerovnik na temelju zaloga dionice

---

* Akademik Jakša Barbić, redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, Zagreb; *professor emeritus* Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

1. IMOVINSKA PRAVA DIONIČARA

Dionica daje svom imatelju - dioničaru upravljačka i imovinska prava, i u tome se iscrpljuju prava koja ima na temelju članstva u društvu. Upravljačka mu prava omogućuju da utječe na rad društva i štiti svoj interes, interese drugih dioničara i interes društva. Imovinskim pravima ostvaruje ekonomski cilj s kojim je ušao u privatnopravnu zajednicu osoba nastalu pravnim poslom radi ostvarenja zajedničkog cilja - cilja društva - kojim ostvaruje i svoj osobni cilj.

Imovinska prava jesu:

1. pravo na isplatu dividende (čl. 220. st. 4. i 223. Zakona o trgovačkim društvima),
2. pravo na plaćanje naknade za ispunjenje dodatnih obveza prema društvu (čl. 218. st. 1. Zakona),
3. pravo prvenstva pri upisu novih dionica društva (čl. 308. st. 1. Zakona),
4. pravo na isplatu dijela sudjelovanja u temeljnom kapitalu društva za slučaj njegova smanjenja (čl. 345. st. 2. Zakona),
5. pravo na isplatu ostatka nakon provedene likvidacije društva ili eventualnog ostatka stečajne mase (čl. 380. st. 1. Zakona),
6. pravo vanjskog dioničara na primjerenu naknadu (čl. 491. Zakona) i otpremninu (čl. 492. Zakona),
7. pravo dioničara koji istupa iz društva zbog njegova priključenja drugom društvu na primjerenu otpremninu (čl. 504.a st. 2. Zakona),
8. pravo dioničara koji je na propisani način glasovao protiv odluke o preoblikovanju dioničkog društva u društvo s ograničenom odgovornošću da mu društvo otkupi njegov udio i za to plati primjerenu naknadu (čl. 562. st. 1. Zakona).

Opseg spomenutih prava u pravilu se ravna prema tome koliko dionice koje dioničar ima sudjeluju u temeljnom kapitalu društva. U tome je bitna razlika prema određenju opsega upravljačkih prava koja, osim nekih odstupanja glede prava glasa, u načelu pripadaju jednako svim dioničarima.

Imovinska se prava u društvu mogu proširivati i ograničavati više nego upravljačka prava, ali se to može činiti samo kada je dopušteno zakonom.¹ Kako se to čini statutom, bit će ih moguće proširiti ili ograničiti s obzirom na ono što je propisano Zakonom o trgovačkim društvima samo kada taj zakon to izričito dopusti (čl. 173. st. 4.). Tako društvo, primjerice, može dioničarima koji imaju povlaštene dionice dati povlaštena prava na dividendu ili isplatu ostatka

---

¹ Raiser, T., *Recht der Kapitalgesellschaften*, München, 2001, str. 100.

imovine nakon provedene likvidacije društva ili oduzeti pravo prvenstva pri upisu dionica koje društvo izdaje povećanjem temeljnog kapitala.

Od svih navedenih imovinskih prava, temeljno je pravo dioničara na isplatu dividende. To je i logično, jer je cilj dioničkog društva vođenje poduzeća poslovanjem kojega se ostvaruje dobit ili postiže neka druga imovinska korist za društvo, a njime i za njegove dioničare. Kako je ostvarenje neke druge koristi društva, a zanemarivanje stjecanja dobiti iznimka, pravo dioničara na sudjelovanje u ostvarenoj dobiti pokazuje se kao temeljno imovinsko pravo dioničara i jedan od motiva njegova ulaska u društvo originarnim ili derivativnim stjecanjem dionica. Zato se to pravo dioničara i posebno uređuje propisima.

Razlog tomu treba tražiti u strogim pravilima o održanju kapitala društva, kojima je cilj postizanje njegove financijske stabilnosti, važne i zbog toga jer je dionica vrijednosni papir pa financijska nestabilnost njezina izdatelja može nepovoljno utjecati na tržište kapitala, a time i na opću financijsku stabilnost te stabilnost na području realne ekonomije. Stoga pretežu propisi kojima je cilj da se spriječi izvlačenje sredstava iz društva kad bi se to nepovoljno odrazilo na njegovo poslovanje. Kada je u pitanju isplata dividende to se čini pravnim uređenjem rezervi društva i određenjem koji se dio dobiti smije upotrijebiti za njezinu isplatu.

Rezervama društva pristupa se propisivanjem kada ih društvo mora imati i u koju ih svrhu može koristiti s time da se društvu prepušta da statutom odredi ograničenja kojih se moraju pridržavati njegovi organi pa i glavna skupština kad odlučuje o upotrebi dobiti. Time se određuje i namjena dijela dobiti koji se ne može upotrebljavati za isplatu dividende, osim kada je Zakonom o trgovačkim društvima i statutom propisano da se i dio sredstava raspoređen u rezerve smije upotrebljavati za isplatu dividende.

Zakonom se uz to propisuju redoslijed upotrebe dobiti prema njime propisanim namjenama te ograničenja s obzirom na sredstva kojima društvo raspolaže i obveze koje ima, posljedica čega može biti to da društvo ne smije isplatiti dividendu ni kada bi inače bilo u financijskoj mogućnosti da to učini.

Spomenuta ograničenja znatno utječu na pravo dioničara na isplatu dividende.

2. REZERVE DRUŠTVA

Zakonom o trgovačkim društvima uređene su rezerve društva od kojih je unos sredstava u neke od njih obvezan. Taj zakon poznaje: a) zakonske rezerve,

b) rezerve kapitala, c) rezerve za vlastite dionice, d) statutarne i e) ostale rezerve (čl. 222. i 222.a). Za svaku od tih rezervi propisan je pravni režim unosa sredstava u njih i pravila za njihovu uporabu. Režim rezervi u društvu utječe na ostvarenje prava dioničara na dividendu ako se u njih unosi dio ostvarene dobiti.

Dioničko društvo mora imati **zakonske rezerve**. U njih je dužno unositi dvadeseti dio (5%) ili statutom određen veći dio dobiti tekuće godine umanjene za iznos gubitka iz prethodne godine sve dok te rezerve zajedno s rezervama kapitala (tzv. vezane rezerve) ne dosegnu visinu od 5% temeljnog kapitala društva ili statutom određen veći dio toga kapitala. Vrijeme za koje se u zakonske rezerve unosi spomenuti dio dobiti nije propisano što znači da obveza unosa postoji sve dok se ne dostigne zakonom propisana razina tih rezervi ili njihov viši iznos određen statutom društva tako da se do tada novi iznosi u tim rezervama pripisuju onim prijašnjima. Propisivanjem da se dio dobiti mora koristiti za unos u zakonske rezerve utječe se na određenje dijela dobiti koji se smije koristiti za isplatu dividende pa tako i na opseg prava dioničara da mu se ona isplati. Taj dio imovine društva nije ničim točno opredmećen, nego se općenito smatra dijelom vlastitog kapitala društva.

Društvo unosi u **rezerve kapitala**:

1. dio uplaćenog iznosa za koji se izdaju dionice koji prelazi nominalni iznos dionica, a ako su izdane dionice bez nominalnog iznosa - iznos koji prelazi knjigovodstveno iskazan iznos temeljnog kapitala što se odnosi na te dionice (agio),
2. dio iznosa uplaćenog društvu za stjecanje zamjenjivih obveznica ili obveznica s opcijom kupnje dionica koji prelazi nominalni iznos izdanih obveznica,
3. iznose drugih dodatnih uplata dioničara u vlastiti kapital društva,
4. iznos za koji je pojednostavljeno smanjen temeljni kapital da bi se sredstva unijela u rezerve kapitala.

Rezerve kapitala ne pune se iz dobiti društva nego iz uplata dioničara odnosno stjecatelja spomenutih obveznica te iz iznosa temeljnog kapitala za koji ga se smanjuje iz navedenog razloga. Zato se uplatama u rezerve kapitala ne utječe na visinu dobiti koja bi mogla biti podobna za isplatu dividende, ali se spomenuti unosi ne mogu upotrebljavati za isplatu dividende, što je svojevrsno ograničenje propisano društvu kada je riječ o isplati dividende. I te su rezerve dio vlastitog kapitala društva.

Zakonom je propisan i poseban režim korištenja zakonskih rezervi i rezervi kapitala tako da ih društvo može koristiti samo za točno određenu svrhu. Za

to je odlučno koriste li se te rezerve koje ne prelaze njihov prethodno naveden najviši iznos ili rezerve koje prelaze taj iznos.

Rezerve koje ne prelaze iznos od 5% temeljnog kapitala društva, odnosno veći iznos određen statutom društva, mogu se upotrijebiti:

1. za pokrivanje gubitka iz tekuće godine, ako se on ne pokrije iz dobiti prethodne godine, niti se to može učiniti korištenjem drugih rezervi,
2. za pokrivanje gubitka iz prethodne godine, ako se on ne pokrije iz dobiti tekuće godine, niti se to može učiniti korištenjem drugih rezervi.

Taj dio navedenih rezervi može se koristiti samo za pokriće gubitaka i ne može se upotrijebiti ni u koju drugu svrhu. To je posljedica primjene načela održanja kapitala društva radi njegove financijske stabilnosti.

Dio tih rezervi koji prelazi iznos od 5% temeljnog kapitala društva, odnosno veći iznos određen statutom društva može se upotrijebiti:

1. za pokrivanje gubitka iz tekuće godine, ako se to ne može učiniti iz dobiti iz prethodne godine,
2. za pokrivanje gubitka iz prethodne godine, ako se to ne može učiniti iz dobiti tekuće godine,
3. za povećanje temeljnog kapitala iz sredstava društva.

Ograničenje je propisano za upotrebu tog dijela rezervi za svrhe iz t. 1. i 2. tako da upotreba u te svrhe nije dopuštena ako se neke rezerve društva koriste za isplatu dividende. I to je posljedica načela održanja kapitala društva. Zabranom se želi postići da društvo ne upotrebljava rezerve koje imaju tako strogu namjenu zbog toga da bi se pridonijelo financijskoj stabilnosti društva, ako istodobno za isplate dioničarima koristi sredstva iz drugih rezervi, koje su za to podobne.

Zakonom o športu propisana je obveza športskih dioničkih društava da imaju i posebne zakonske rezerve u koje moraju unositi dio svoje neto-dobiti, uz ono što se mora unositi u zakonske rezerve prema propisima Zakona o trgovačkim društvima. U te se posebne zakonske rezerve mora unositi najmanje polovica neto-dobiti koja preostane nakon što se, sukladno odredbama Zakona o trgovačkim društvima, podmire gubici iz prijašnjih godina te zakonske rezerve. Posebne zakonske rezerve smiju se koristiti samo za obavljanje i unapređenje športske djelatnosti športske pripreme djece.

U preostale tri vrste rezervi smiju se unositi samo iznosi koji proizlaze iz neto-dobiti poslovne godine ili iz prenesene dobiti iz prijašnjih godina (čl. 222. a st. 1. Zakona).

Zakon propisuje obvezu kada se moraju unijeti sredstva u **rezerve za vlastite dionice**. Ako je društvo u poslovnoj godini steklo vlastite dionice, mora u rezerve

za te dionice u toj godini unijeti iznose koji odgovaraju iznosima plaćenim za stjecanje vlastitih dionica. U te se rezerve mogu unositi i iznosi iz statutarne rezervi, ako je statutom određeno da se mogu koristiti za tu namjenu, kao i iznosi iz drugih rezervi iz dobiti koji prelaze iznose prenesenoga gubitka, koje nije bilo moguće pokriti iz neto-dobiti poslovne godine. Rezerve za vlastite dionice smiju se ukinuti samo ako se te dionice otuđe ili povuku, ili ih smanjiti za iznos za koji one prelaze iznos niže iskazane vrijednosti vlastitih dionica. Pravni režim rezervi za vlastite dionice propisan je Zakonom i ne može se mijenjati statutom društva, što je također posljedica načela održavanja kapitala društva da se pretjeranim odljevom kapitala za stjecanje vlastitih dionica ne bi narušila financijska stabilnost društva.

Društvo može statutom predvidjeti **statutarne rezerve**. Za razliku od dosada spomenutih rezervi ovdje nema obveze da društvo ima takve rezerve. No, za to nije dovoljno da se one samo predvide statutom nego se zahtijeva i da se njime urede neka pitanja njihova stvaranja i korištenja. Tako se propisuje da se statutom mora odrediti:

1. visina tih rezervi u apsolutnom iznosu ili dijelom temeljnog kapitala ili ukupnog vlastitog kapitala društva,
2. dio iznosa neto-dobiti, umanjen za iznos korišten za pokriće prenesenoga gubitka, iznos unesen u zakonske rezerve i iznos unesen u rezerve za vlastite dionice, ako ih društvo ima, koji se u pojedinoj poslovnoj godini namjenjuje za stvaranje statutarne rezervi,
3. namjene za koje se mogu koristiti te rezerve.

Za te je rezerve bitno da se mogu koristiti samo za statutom predviđene namjene. Želi li društvo koristiti statutarne rezerve za neke druge namjene ne bi bilo dovoljno da odluku o tome donese glavna skupština društva, pa ni većinom koja se traži za izmjenu statuta, jer se za izmjenu statuta traži i njeno upisivanje u sudski registar. To zahtijeva poseban oprez u statutu pri formuliranju namjene statutarne rezervi. Takav pravni režim statutarne rezervi propisan je radi zaštite prava dioničara na isplatu dividende. Oni odlučuju o sadržaju statuta i odlukom o uvođenju statutarne rezervi i njihovoj visini ograničavaju upravu i nadzorni, odnosno upravni odbor društva u tome da odlučuju o upotrebi dobiti, pa ne mogu u takve rezerve unositi sredstva ako one nisu predviđene, a ako su statutom predviđene da u njih ne unose prekomjerno mnogo sredstava i tako ugroze njihovo pravo na dividendu. Određivanjem namjene statutarne rezervi ograničava se upravu, odnosno upravni odbor društva u upotrebi sredstava tih rezervi i sprečava proizvoljnost, jer njihovi članovi odgovaraju društvu za

štetu koja bi mu bila pričinjena nenamjenskom upotrebom tih sredstava. Nema zapreke da se statutom odredi kako se sredstva iz tih rezervi smiju koristiti i za isplatu dividende.

Statutom se ne bi moglo predvidjeti da se statutarne rezerve koriste za namjene određene odlukom glavne skupštine. Takva odredba statuta bila bi ništava, jer je Zakonom propisano da se namjena određuje statutom, a Zakonom nije izričito dopušteno da se statutom od toga može odstupiti (čl. 173. st. 4. Zakona). Nema zapreke da se statutom propiše tko odlučuje o konkretnoj upotrebi sredstava u okviru namjene propisane statutom (uprava samostalno, uprava uz suglasnost nadzornog odbora, upravni odbor, izvršni direktori uz suglasnost upravnog odbora, glavna skupština). Pritom valja imati na umu da se ne propiše takav način odlučivanja kojim bi se otežalo ili onemogućilo da se ta sredstva upotrijebe na vrijeme kada je to iz poslovnih razloga potrebno (npr. propisivanje da je za to potrebna odluka glavne skupštine).

Najliberalniji je režim korištenja **ostalih rezervi**. I njih treba predvidjeti u statutu, ali nema obveze da se odredi njihova visina ni način unošenja sredstava u te rezerve, kao ni namjena. U tome je društvima prepuštena potpuna sloboda. Nema zapreke da se sve to odredi statutom. Zakon jedino propisuje da se one mogu koristiti u bilo koju svrhu i spominje stjecanje vlastitih dionica i unos sredstava iz tih rezervi u rezerve za vlastite dionice. Statutom se to može odrediti tako da se nabroji u koje se sve svrhe takve rezerve mogu koristiti ili u koje se svrhe one ne mogu koristiti, a nema zapreke ni da se propiše tko u društvu odlučuje o upotrebi tih sredstava, a da se uopće ne propiše njihova namjena.

3. ODREĐENJE DOBITI DRUŠTVA PODOBNE ZA ISPLATU DIVIDENDE

Dioničari imaju pravo sudjelovati u dobiti koju ostvari dioničko društvo. To im pravo pripada po Zakonu, a može se ograničiti statutom društva samo kada to dopusti Zakon i u opsegu koji je njime određen.

Zakon o trgovačkim društvima sadržava više ograničenja glede isplate dividende, pri čemu je temeljno ono da se dividenda može isplatiti samo iz dobiti koja proizađe iz računa dobiti i gubitka i dijela zadržane dobiti kada u skladu s propisima ne proizlazi iz tog računa (čl. 220. st. 8.). To ne mora biti dobit koja proizađe iz računa dobiti i gubitka za poslovnu godinu na koju se taj račun odnosi, pa se dividenda može isplatiti i nakon poslovne godine u kojoj

nije ostvarena dobit. No, u tu se svrhu mogu koristiti samo sredstva iz dobiti proizašle iz računa dobiti i gubitka, bez obzira na to za koju se godinu takva dobit obračunala.

Tako se dividenda može isplatiti iz dobiti ostvarene u nekoj prethodnoj poslovnoj godini, ako je riječ o sredstvima koja su u takvu pravnom režimu da se mogu koristiti za isplatu dividende (primjerice kada je takva dobit ostavljena kao zadržana, kada je unesena u statutarne rezerve za koje je statutom predviđeno da se mogu koristiti i za isplatu dividende, kada je unesena u ostale rezerve). Bitno je da se eventualni gubitak iz poslovne godine pokrije iz sredstava rezervi ili iz zadržane dobiti, a nakon toga se iz preostalog dijela neiskorištene dobiti ili rezervi koje se za to mogu koristiti, a proizašle su iz računa dobiti i gubitka iz prethodnih godina, može isplatiti dividenda. Smisao je odredbe da se dividenda ne može isplatiti iz sredstava koja nisu ostvarena kao rezultat poslovanja društva i posljedica je primjene pravila da dioničko društvo mora očuvati svoj kapital.

Zakon ipak dopušta (čl. 220. st. 8.) da se za isplatu dividende iznimno koristi i dio zadržane dobiti koji ne proizlazi iz računa dobiti i gubitka. Za to je potrebno da je to dopušteno propisima. Tako se na temelju Međunarodnih računovodstvenih standarda u tom cilju mogu koristiti sredstva iz tzv. revalorizacijskih rezervi, ali tek kada se sredstva na temelju kojih su te rezerve formirane prodaju i tako za njih postigne cijena koja odgovara tim rezervama jer se izravno unose u zadržanu dobit, a da prethodno nisu bila iskazana u računu dobiti i gubitka. Iako revalorizacijske rezerve ne čine realnu imovinu društva pa se zbog toga u Zakonu i ne spominju, spomenutom prodajom društvo ih pretvara u realnu imovinu, ali revalorizacijom iskazan višak vrijednosti nije prihod koji bi se iskazivao u računu dobiti i gubitka društva, nego neposredno ulazi u njegovu zadržanu dobit i čini dio dobiti društva podoban za isplatu dividende.

Polazna je osnova za pravo na isplatu dividende da postoji dobit podobna za to da se iz nje isplati dividenda. Zakon o trgovačkim društvima nakon izmjena učinjenih 2003. sadržava brojna ograničenja koja su posljedica uvođenja u naš pravni sustav rješenja iz čl. 15. st. 1. pod a) Druge smjernice EU-a br. 77/91/EEC od 13. prosinca 1976., izmijenjene Smjernicom br. 92/101/EEC od 23. studenoga 1992., kojima se naređuje kako se mora uporabiti dobit dioničkog društva. Tamo propisan redosljed namjene dobiti prihvaćen je u čl. 220. Zakona.

Zakon u čl. 220. st. 1. propisuje u koje se točno namjene može uporabiti neto-dobit ostvarena u nekoj poslovnoj godini i redosljed po kojem se u propisane namjene dobit mora uporabiti. Redosljed određen u Zakonu ima značaj

propisivanja hijerarhije namjena koje su tamo navedene. Uprava, odnosno izvršni direktori društva dužni su se pri sastavljanju godišnjih financijskih izvješća pridržavati tog redoslijeda (čl. 220. st. 2. Zakona). To znači da će se dobit morati uporabiti najprije za prvonavedenu namjenu, pa tako redom kako ih se u Zakonu spominje. Dobit nije dopušteno podijeliti tako da se njezini pojedini dijelovi koriste za više namjena, ako je nema dovoljno za to da se u potpunosti koristi za namjenu koja je hijerarhijski više rangirana u mjeri u kojoj to za tu namjenu propisuje Zakon. Zakon za uporabu dobiti propisuje ovaj redoslijed namjena:

- a) pokriće gubitka prenesenog iz prethodnih godina,
- b) unos u zakonske rezerve dvadesetog ili statutom određenog većeg dijela dobiti tekuće godine umanjene za iznos gubitka iz prethodne godine, sve dok te rezerve zajedno s kapitalnom dobiti ne dosegnu iznos od pet posto temeljnog kapitala društva ili statutom određen veći dio tog kapitala,
- c) unos u rezerve za vlastite dionice, ako ih je društvo steklo ili ih namjerava steći i
- d) unos u statutarne rezerve, ako ih društvo ima.

Dobit se najprije mora uporabiti za pokriće svih akumuliranih gubitaka iz prethodnih godina koji do tada nisu pokriveni. Posljedica je toga da društvo ne može isplaćivati dividendu, ni uporabiti dobit u neku drugu svrhu, sve dok ima nepokrivenih gubitaka. Takvo rješenje propisano je da se spriječi dioničare u izvlačenju sredstava iz društva i smanjenju njegova vlastitog kapitala u vrijeme dok se ono još nije financijski konsolidiralo. Riječ je o pravilu kojim se nastoji očuvati vlastiti kapital društva i zaštititi vjerovnike. Smisao je pravila u tome da se društvu nametne takvo vođenje financijske politike kojom neće voditi brigu samo o interesima dioničara, nego i o tome da društvo uredno posluje te o zaštiti trećih osoba izvan društva. Propis je brana mogućem nametanju volje dioničara da ostvare samo svoje interese.

Zakon o trgovačkim društvima propisuje da je društvo dužno unositi u zakonske rezerve 5% dobiti tekuće godine umanjene za iznos gubitka iz prethodne godine, ali samo dok te rezerve zajedno s rezervama kapitala ne dosegnu iznos od 5% temeljnog kapitala društva. Drugo mjesto zakonskih rezervi u hijerarhiji navođenja namjena za uporabu dobiti ne znači da se cijela dobit koja preostane nakon uporabe za pokriće gubitaka društva mora unijeti u zakonske rezerve, jer ta obveza postoji samo u spomenutoj mjeri. Ono što nakon toga preostane može se koristiti za namjene koje se u Zakonu navode iza toga.

Statutom se može odrediti da ta obveza postoji dok te rezerve ne dosegnu neki veći dio toga kapitala (čl. 222. st. 1.). Zakonske rezerve mogu se koristiti za namjene o kojima je bilo riječi, pa se upućuje na izlaganja o rezervama društva. Time se zapravo propisuju ograničenja za isplatu dividende ako postoji nepokriven gubitak koji se mora pokriti na račun zakonskih rezervi.

Budući da stjecanje vlastitih dionica znači odljev sredstava iz društva, Zakon propisuje da se ta sredstva moraju nadoknaditi unošenjem dijela dobiti u rezerve, kako bi se tamo nadoknadila sredstva isplaćena za te dionice, a i pripremiti ih za tu svrhu ako se žele steći takve dionice. Takvo zakonsko rješenje u vezi je s odredbom čl. 233. st. 4. Zakona, kojom se propisuje obveza društva da se za stjecanje vlastitih dionica koristi sredstvima rezervi koja su za to predviđena. Stoga će morati cijeli dio neto-dobiti koji preostane nakon pokrivanja gubitaka iz prethodnih godina i spomenutog ispunjenja obveze unosa u zakonske rezerve iskoristiti za unos u rezerve za stjecanje vlastitih dionica, dok ih ne napuni u mjeri potrebnoj da se pokrije za to potreban iznos, ako ih namjerava steći ili ih je već steklo. U pogledu opsega sredstava koja društvo mora imati u tim rezervama upućuje se na prethodno izlaganje o rezervama društva.

Ono što nakon toga preostane mora se koristiti za statutarne rezerve, ako ih društvo ima, a nakon toga za ono za što su te rezerve namijenjene po statutu. Riječ je o fakultativnim rezervama koje društvo može, a i ne mora imati. Uprava društva statutom je ograničena u uporabi sredstava iz tih rezervi njihovom statutom određenom namjenom. Jednako je i s ostalim rezervama ako ih društvo ima. Za te rezerve upućuje se na prethodna izlaganja o rezervama društva.

Društvo mora uporabiti dobit za prve dvije navedene namjene, dok u pogledu drugih samo odlučuje hoće li se njome tako koristiti. To ovisi o odluci hoće li društvo stjecati vlastite dionice i želi li ono imati i neke druge rezerve osim onih na koje ga obvezuju propisi. Za isplatu dividende podoban je tek onaj iznos dobiti koji preostane nakon što ju se uporabi za namjene o kojima je bilo riječi. No, Zakon o trgovačkim društvima po uzoru na spomenute smjernice EU-a propisuje i daljnja ograničenja kojima je društvo podvrgnuto pri donošenju odluke o isplati dividende.

Iako raspolaže s dovoljno dobiti da bi, nakon što se ona uporabi za spomenute namjene, bilo sredstava iz kojih bi društvo moglo isplatiti dividendu, to neće biti moguće ako se ne ispuni i dodatni uvjet propisan u čl. 220. st. 7. Zakona. Društvo naime ne smije dioničarima isplatiti dividendu ako je u godišnjim financijskim izvješćima za posljednju poslovnu godinu neto-aktiva (aktiva umanjena za obveze) manja od iznosa temeljnog kapitala uvećanog za

iznos rezervi koje se po zakonu ili statutu ne smiju isplatiti dioničarima ili bi takvom postala spomenutom isplatom. Za izračun toga uzima se u obzir iznos temeljnog kapitala umanjen za iznos koji nije uplaćen, ako taj neuplaćeni dio nije iskazan u aktivnoj strani bilance, tj. kao tražbine prema dioničarima.

Uz to je i ograničen iznos dijela dobiti koji se može isplatiti dioničarima na ime dividende. On ne smije biti veći od a) iznosa dobiti iskazane u godišnjim financijskim izvješćima za posljednju poslovnu godinu uvećanog za zadržanu dobit iz prethodnih godina i sredstva rezervi koje se mogu koristiti za isplate dioničarima, umanjen b) za gubitke iz prethodnih poslovnih godina i iznose koji su po zakonu i statutu bili uneseni u rezerve društva. I to je izraz načela održavanja financijske stabilnosti društva koja bi mogla biti ugrožena izvlačenjem novca iz društva u korist dioničara. Time se zapravo štiti širi društveni interes da se ne narušava sigurnost u poslovanju, a time i tržište kapitala. Ne treba zaboraviti da su dionice vrijednosni papiri kojima se trguje na tržištu kapitala, pa se nestabilno financijsko stanje izdavatelja tih papira odražava na kvalitetu vrijednosnih papira koje je izdao, a to može utjecati i na stabilnost tržišta kapitala.²

U vezi s time Zakon propisuje i koje su ovlasti organa društva da odlučuju o uporabi dobiti. To vezuje uz okolnost koji od njih utvrđuju godišnja financijska izvješća, a to Zakon posebno uređuje (čl. 300.a - 300.e). U vezi s time treba razlikovati dva slučaja:

- a) kada godišnja financijska izvješća utvrde uprava i nadzorni odbor, odnosno izvršni direktori i upravni odbor i
- b) kada ta izvješća utvrdi glavna skupština.

Kada uprava i nadzorni odbor, odnosno izvršni direktori i upravni odbor utvrde godišnja financijska izvješća, mogu uporabiti iznos neto-dobiti, koji ostane nakon što je ona korištena za namjene propisane Zakonom redoslijedom o kojemu je već bilo riječi, za unos u ostale rezerve iz dobiti, ali ne više od polovice tog iznosa. Statutom se može odrediti da oni na taj način mogu raspolagati s više ili manje od polovice tog iznosa. To im se pravo ne bi moglo oduzeti, jer im je dano Zakonom. Zakon pak dopušta samo mogućnost njegova proširenja ili smanjenja. Pritom smanjenje ne bi smjelo biti toliko da bi zapravo značilo oduzimanje prava, svodeći ga na samo simbolično pravo, praktički na *nudum ius*.

---

² U uvodnim odredbama smjernica EU prema kojima su u naše pravo uvedena spomenuta ograničenja naglašava se potreba održavanja kapitala dioničkog društva radi zaštite dioničara i vjerovnika.

Ovlast dana statutom upravi i nadzornom odboru, odnosno izvršnim direktorima i upravnom odboru da na navedeni način raspolažu s više od polovice spomenutog dijela neto-dobiti vrijedi sve dok ostale rezerve iz dobiti ne dosegnu visinu koja odgovara polovici iznosa temeljnog kapitala društva pa oni više u njih ne bi mogli i dalje rasporediti dio neto-dobiti, kao ni onda kada bi takvim rasporedom dijela neto-dobiti tekuće godine visina ostalih rezervi prešla spomenutu razinu.

Kada godišnja financijska izvješća u skladu sa Zakonom utvrdi glavna skupština, smije odlučiti da u rezerve društva rasporedi samo iznose koje u njih treba unijeti po zakonu i statutu (čl. 300.e st. 2. Zakona). Tom se odredbom štite dioničari koji su u glavnoj skupštini u manjini od toga da većina ne odluči prekomjerno puniti rezerve društva i tako povrijediti pravo dioničara na dividendu. Riječ je o rezervama za koje se zakonom ili statutom propisuje najveći iznos sredstava koji je u svaku od njih dopušteno unijeti. Postupi li glavna skupština protivno tom ograničenju, takva bi njezina odluka bila pobojna.

Za slučaj da glavna skupština utvrdi godišnja financijska izvješća, Zakon pruža i daljnju zaštitu prava dioničara na isplatu dividende tako što propisuje da skupština može neto-dobit, koja ostane nakon što se uporabi za Zakonom propisane namjene iz čl. 220. st. 1., rasporediti u ostale rezerve iz dobiti, ali za tu namjenu ne može uporabiti više od polovice neto-dobiti koja ostane nakon njezine spomenute uporabe propisane Zakonom. Ostale se rezerve ne određuju statutom i ne moraju imati neku posebnu namjenu, a na spomenuti se način Zakonom ograničavaju sredstva koja glavna skupština može u njih rasporediti (čl. 220. st. 4. Zakona). Ona pritom može odlukom o uporabi dobiti odlučiti da se u ostale rezerve iz dobiti rasporedi i dodatni iznos onome koji su rasporedili uprava i nadzorni odbor, odnosno izvršni direktori i upravni odbor, pa i onome za koji je propisano da ga može unijeti u te rezerve. U pogledu iznosa koji odluči unijeti preko polovice neto-dobiti koja ostane nakon njezine spomenute uporabe, postoji povećana opasnost da se takva njezina odluka o uporabi dobiti pobija ako bi prosudbom razumnoga gospodarstvenika, s obzirom na okolnosti u kojima društvo posluje, umjesto toga dioničarima trebalo isplatiti dividendu koja im nije bila isplaćena (čl. 365. st. 1. Zakona). Ako je statut na to ovlasti, glavna skupština može odlučiti da se spomenutim dijelom dobiti, osim za izloženu namjenu i za podjelu dioničarima, koristi i za druge namjene, primjerice za isplatu zaposlenicima, članovima uprave i/ili nadzornog odbora, odnosno izvršnim direktorima i članovima upravnog odbora (čl. 220. st. 5.

Zakona). Postupi li glavna skupština protivno tim odredbama, takva bi odluka glavne skupštine bila pobojna.

Zakon daje dioničarima pravo da im se podijeli dobit, osim ako je odlukom glavne skupštine u skladu sa zakonom ili statutom određeno da se dobit uporabi za namjene o kojima je upravo bilo riječi u vezi s ovlastima glavne skupštine ili da se ne dijeli dioničarima, nego da ostane u društvu kao prenesena dobit (čl. 220. st. 6.). Time se štiti pravo dioničara na dividendu. Ono se može ograničiti statutom, dakle odlukom glavne skupštine koju usvajaju dioničari, iako s obzirom na većinu potrebnu za donošenje odluke o usvajanju statuta na to ne moraju pristati svi dioničari. Dioničari imaju pravo na isplatu dividende iz onog dijela dobiti društva koji preostane nakon što se postupi u skladu sa spomenutim ograničenjima u upotrebi dobiti. Odluka glavne skupštine da se dioničarima ne isplati dividenda, iako za to nije bilo ovlasti u statutu, može se pobijati.

Takvim načinom odlučivanja o uporabi dobiti nastoji se pomiriti interes dioničara koji nisu dovoljno stručni da odluče u interesu društva i uprave, odnosno izvršnih direktora i upravnog odbora koji se brine o interesu društva i njegovu poslovanju i razvoju. Kada bi o svemu odlučivala glavna skupština, moglo bi se dogoditi da svu dobit ili neki nerazumno velik dio te dobiti podijeli dioničarima kao dividendu. Ako bi o svemu odlučivali uprava i nadzorni odbor, odnosno izvršni direktori i upravni odbor moglo bi se dogoditi da se dividenda ne podijeli dioničarima ni onda kada za to nema opravdanja. Time što svaka od navedenih strana odlučuje samo o polovici dobiti (osim ako ta granica nije statutom drukčije postavljena) postiže se potrebna ravnoteža. Ona se postiže i tako da se i za povećana raspoređivanja neto-dobiti u ostale rezerve iz dobiti postavlja granica određena njihovom visinom. Glavna skupština ne može svojom odlukom smanjiti navedeno pravo uprave i nadzornog odbora, odnosno izvršnih direktora i upravnog odbora. Izmjenom statuta ona bi mogla samo ukinuti prijašnju, statutom danu ovlast tim organima da raspoložu s više od polovice dobiti tekuće godine, ali im i povećati statutom niže postavljenu granicu njihova raspolaganja s dobiti društva. Time se postiže zaštita dioničara i dioničkog društva od opasnosti nerazumnog vođenja financijske politike u društvu.

4. OVLAŠTENICI PRAVA NA DIVIDENDU

Dobit se dijeli dioničarima prema temeljnom kapitalu društva koji otpada na njihove dionice. Time se postiže da omjer kojim dionice sudjeluju u temeljnom

kapitalu društva služi i za ostvarenje prava na dividendu. Pritom je bitno da se dividenda isplaćuje i prema onome koliko je na temelju koje dionice uneseno u društvo s naslova uplate dionice. Ako su sve dionice potpuno uplaćene, ili to nije učinjeno, ali su uplaćene u jednakim omjerima, primjenjuje se spomenuto pravilo, tj. dividenda se određuje prema omjeru iznosa temeljnog kapitala koji otpada na dionice koje im pripadaju, pa će se odrediti iznos u novcu koji se isplaćuje po dionici ili postotak dijela dobiti određenog za isplatu dividende koji pripada jednoj dionici. Nisu li sve dionice jednako uplaćene, dioničari sudjeluju u dobiti u omjeru onoga što su uplatili. Temelj za određenje omjera sudjelovanja nisu tada iznosi temeljnog kapitala koji se odnose na dionice, nego za njih uplaćeni iznosi. Uz to se ulozi uneseni u društvo tijekom poslovne godine uzimaju u obzir prema vremenu koje je proteklo od uplate.

Statutom se može odrediti i drugačiji način podjele dobiti. To je posebice slučaj s povlaštenim dionicama koje daju pravo na dividendu u unaprijed određenom novčanom iznosu ili u postotku od iznosa temeljnog kapitala koji se na njih odnosi. Spomenuti iznosi ne znače garanciju isplate dividende, jer se to ne može garantirati. Garancija ili jamstvo društva da će ubuduće isplatiti dividendu suprotno je biti dioničkog društva i dionice kao rizičnog vrijednosnog papira. Takvim bi se naime osiguranjem dionica zapravo pretvorila u obveznicu, što je protivno pojmu dioničkog društva. Povlaštene dionice mogu imati povlašten položaj i u redosljedu isplate dividende tako da se imateljima tih dionica najprije isplaćuju spomenuti iznosi povlaštene dividende, pa ako je tako određeno statutom i kumulativno neplaćeni iznosi iz prijašnjih godina, a tek ako nakon toga preostane neki dio tako neupotrijebljene dobiti, dividenda se isplaćuje i imateljima redovnih dionica.

Pravo na dividendu pripada i na temelju dionica izdanih s naslova povećanja temeljnog kapitala društva tijekom poslovne godine za koje se obračunava dividenda, pa čak i ako je do povećanja tog kapitala (uključujući i upis tog povećanja u sudski registar) došlo nakon isteka te godine, a prije donošenja odluke glavne skupštine o upotrebi dobiti. Na to se primjenjuju već spomenuta pravila. To znači da bi se pravo na dividendu moglo priznati na temelju dionica izdanih nakon proteka poslovne godine za koju se obračunava dobit i donosi odluka o njezinoj upotrebi, ako bi tako odlučila glavna skupština većinom potrebnom za izmjenu statuta društva. Tada bi se naime moglo primijeniti pravilo da se od spomenutih odredbi Zakona odstupa kao kada se to čini statutom društva. Razumije se da će to biti moguće i bez na tako kvalificiran način donesene odluke glavne skupštine, ako bi to bilo predviđeno u statutu društva. Pravo na dividendu ne

bi se moglo polagati na temelju dionica izdanih s naslova povećanja temeljnog kapitala nakon što glavna skupština donese odluku o upotrebi dobiti.

Dioničari imaju pravo na dividendu, osim ako je odlukom glavne skupštine u skladu sa zakonom i statutom društva određeno da se dobit ne dijeli dioničarima.³ Pravo na dividendu pripada na temelju dionica koje glase na ime i koje su izdane u vrijeme donošenja odluke o isplati dividende.⁴

Za odgovor na pitanje kome pripada dividenda valja razlikovati vrijeme do 1. travnja 2008. i ono poslije tog dana, jer je izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima iz 2007., koje su stupile na snagu spomenutog datuma, u tome došlo do promjene.

U vremenu do tog datuma to pitanje nije bilo izričito riješeno Zakonom pa je pravo na dividendu imao dioničar koji je to bio u vrijeme kada se dividenda isplaćivala.⁵ Nije bilo odlučno koliko je vremena tko bio dioničarom u godini za koju se isplaćuje dividenda, ni je li on to bio posljednjeg kalendarskog dana u toj godini ili pak na dan donošenja odluke o isplati dividende na glavnoj skupštini društva ili na dan koji je tom odlukom određen kao dan od kada počinje isplata dividende. Pravo na isplatu dividende pravo je dioničara i imao ga je onaj tko je imao članska prava u društvu u vrijeme kada se za točno određenu dionicu isplaćivala dividenda. Ako je riječ o dionici koja glasi na ime, to je bio onaj koji je toga dana upisan kao dioničar u registru dionica, odnosno na čijem je računu nematerijaliziranih vrijednosnih papira u kompjutorskom sustavu tadašnje Središnje depozitarne agencije dionica bila zabilježena.⁶ Drugo je pitanje kako su prijašnji i novi dioničar (prijasnji član društva i onaj tko to postane stjecanjem dionice) to međusobno riješili pravnim poslom na temelju kojega poslije dolazi do prijenosa dionice.

---

³ Tako Visoki trgovački sud Republike Hrvatske u odluci od 21. svibnja 2002. donesenoj u predmetu Pž-3123/01 objavljenoj u *Zborniku odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske 1994.-2004.*, Zagreb, str. 220 - 221, odluka pod br. 307/VII.

⁴ Vidi odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske Revt-59/05-2 od 18. studenoga 2006. objavljenu u *ING-Pregledu sudske prakse*, br. 3/2007., odjeljak 2, str. 39, odluka pod br. 234.434 u kojoj se to vezuje uz upis tih dionica u knjizi dionica (danas registru dionica).

⁵ Vidi odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 11. lipnja 1997. donesenu u predmetu Rev-357/97, objavljenu u zbirici *ING - Pregled sudske prakse*, god. 1998., odjeljak 2, str. 25, odluka pod br. 234.43; odluku Suda od 11. travnja 2006. donesenu u predmetu Pž-8732/2003 objavljenu u časopisu *Pravo i porezi*, br. 5/2007., str. 94, odluka pod br. 9.

⁶ Vidi odredbu čl. 226, st. 2. Zakona o trgovačkim društvima. Tako i Visoki trgovački sud Republike Hrvatske u odluci od 16. travnja 1996. donesenoj u predmetu Pž-114/95, objavljenoj u časopisu *Pravo u gospodarstvu*, br. 9-10/1996., str. 938 - 939.

To su mogli riješiti tako da iznos dividende uzmu u obzir pri određenju cijene koja se plaćala za prijenos dionice (primjerice da se plati veća cijena zbog toga što će vrlo brzo uslijediti isplata dividende ili čak i dividenda koja je poznata ako se dionica prenosi nakon što je glavna skupština već donijela odluku o isplati dividende) ili pak da stjecatelj dionice ne plati veću cijenu, ali da ustupi prijašnjem dioničaru zahtjev s naslova isplate dividende, pa se prijašnji dioničar iskaže društvu s tako učinjenim ustupom (tada o tome treba obavijestiti društvo, jer bi ono u protivnom plaćanjem dividende stjecatelju valjano ispunilo obvezu isplate dividende). Treba, naime, poći od toga da stjecanjem dionice stjecatelj stječe i sva članska prava. Tako se potiče slobodno raspolaganje dionicom.

Odlukom o upotrebi dobiti nije se moglo valjano odrediti da dividenda pripada samo osobama koje su kao dioničari upisane u registru dionica u vrijeme donošenja spomenute odluke, koje su to bile posljednjeg dana poslovne godine za koju se obračunava dobit i sl. Dividenda se isplaćuje na temelju članskog prava u društvu utjelovljenog u dionici, pa je pripadala samo onome tko je bio njezin imatelj ili osobi kojoj je imatelj ustupio tražbinu za isplatu dividende. Nije se stoga odlukom moglo u nekom času odvojiti neku osobu i odrediti da joj se isplati dividenda neovisno o tome tko raspolaze dionicom do časa isplate, jer bi to značilo povredu temeljnog prava dioničara da slobodno raspolaze dionicom.

Nakon 1. travnja 2008. vrijedi pravni režim propisan odredbom novog čl. 223. st. 4. Zakona o trgovačkim društvima. Prema njemu glavna skupština može svojom odlukom o upotrebi dobiti odrediti dan kada dioničari stječu tražbine prema društvu za isplatu dividende koju treba isplatiti na temelju te odluke. Zakonom se propisuje da to ne može biti kasnije od 30. dana nakon dana donošenja te odluke (ne dana zaključenja glavne skupštine na kojoj je ona donesena). Dan donošenja odluke ne računa se u rok koji se za to ostavlja glavnoj skupštini tako da on počinje teći prvog sljedećeg dana nakon dana donošenja odluke. Ne odredi li se odlukom glavne skupštine kada dioničari stječu te tražbine, oni ih stječu istekom dana kada je zaključena glavna skupština na kojoj je odluka donesena, tj. u prvoj sekundi sljedećeg dana. Ako bi se odlukom glavne skupštine odredio rok za stjecanje tražbine prema društvu za isplatu dividende, koji bi bio nakon isteka spomenutog 30. dana od dana donošenja odluke, trebalo bi smatrati da je tražbina nastala 30. dana nakon dana kad je odluka donesena. Ne bi bilo korektno zauzeti stav da je taj dio odluke ništav s posljedicom da se smatra kako je tražbina nastala istekom dana kad je takva odluka donesena, jer je glavna skupština ipak izrazila volju da se nastanak

tražbine odgodi, a kako je to odredila izvan propisanog roka, primjereno je tome da se smatra kako je tada za nastanak tražbine mjerodavno vrijeme koje je kao najdalje od donošenja odluke dopušteno Zakonom.

Čim dioničar stekne prema društvu tražbinu za isplatu dividende, ona se odvaja od dionice i pripada osobi koja je u to vrijeme bila dioničar, tj. koja je tada imala tu dionicu. Posljedica je toga da se dionica prenosi bez tražbine za isplatu dividende koja ostaje osobi koja je bila dioničarom u vrijeme njezina nastanka. S time je iz temelja promijenjen pravni režim isplate dividende koji je važio do 1. travnja 2008., pa tako pravo na isplatu dividende više nema imatelj dionice u vrijeme kada se isplaćuje dividenda. Onaj tko ju je stekao može s tom tražbinom slobodno raspolagati kao i sa svakom drugom prenosivom tražbinom. Tako se obveznopravnim ugovorom o prijenosu dionice tu tražbinu može prenijeti na stjecatelja dionice. Ne učini li se to, tražbina ostaje onome tko je drugome prenio dionicu. On je može drugome prenijeti ustupom (cesijom) pri čemu je društvo *cessus* prema kojem cesionar ostvaruje pravo koje je izvorno pripadalo cedentu, može je založiti, na tražbini se može provoditi ovrha, može ju se fiducijarno prenijeti radi osiguranja neke tražbine i dr. Ako je izdana isprava o dionici, ta se tražbina može prenositi prijenosom kupona.

Dividenda se ne obračunava na temelju tzv. vlastitih dionica, jer prava iz njih miruju pa društvu ne pripada pravo na dividendu (čl. 235. Zakona o trgovačkim društvima). Ono ne može iz njih steći ni tražbinu za isplatu dividende jer bi imalo tražbinu prema samome sebi, a to nije moguće. Stoga se ne bi mogla ni obračunati dividenda na temelju tih dionica pa tražbinu za njezinu isplatu prenijeti nekom drugom s prijenosom ili bez prijenosa dionice koja daje pravo na isplatu dividende. Za ocjenu je li riječ o vlastitim dionicama mjerodavno je vrijeme održavanja glavne skupštine na kojoj se donosi odluka o upotrebi dobiti. Vlastite dionice tako omogućuju da se ostalim dioničarima isplati veća dividenda, jer se isti iznos dobiti dijeli na manji broj dionica.

Stekne li društvo vlastite dionice nakon što se donese odluka o upotrebi dobiti, a prije nego što je prema društvu nastala tražbina dioničara za isplatom dividende ta tražbina ne može ni nastati, jer u vrijeme kad treba nastati društvo drži vlastite dionice, a prava iz njih miruju. Ako ih društvo stekne nakon što su na temelju njih nastale tražbine za isplatom dividende, tražbine ostaju onima koji su te dionice prenijeli društvu, a ako društvu prenesu i tražbine za isplatu dividende, obveza s naslova isplate dividende prestaje sjedinjenjem (konfuzijom), jer su vjerovnik i dužnik ista osoba (čl. 207. st. 1. Zakona o obveznim odnosima).

Povlačenjem dionice utrnjuju i prava koja iz nje proizlaze. Ako se to učini prije nego što glavna skupština donese odluku o upotrebi dobiti, povučena se dionica ne uzima u obzir za određivanje dividende. Učini li se to nakon donošenja te odluke, a prije isplate dividende, povlačenjem ne utrnjuje tražbina za isplatom dividende koja je do tada već bila nastala, jer se ona odvaja od dionice i pripada onome tko je na temelju nje bio dioničar u vrijeme nastanka tražbine. Nije li tražbina još nastala u vrijeme povlačenja dionice, dividendu koja bi na nju otpala valja uzeti u obzir pri određivanju naknade koja se isplaćuje za povučenu dionicu. To se može uzeti u obzir i kada se dionica povlači prije nego što se donese odluka o upotrebi dobiti ako je već izvjesno da će društvo dioničarima isplatiti dividendu.

Na dionici može postojati pravo plodouživanja neke treće osobe. Ono je uređeno Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravima kao osobna služnost, pa se i na plodouživanje dionice primjenjuje ono što je propisano tim zakonom. Može se naime zasnovati na pravu koje daje plodove ili druge koristi, pa se u tom slučaju uzima da je to pravo stvar (čl. 203. st. 3.).

Za dionice koje su kao vrijednosni papiri izdane u nematerijaliziranom obliku plodouživanje se upisuje na računu vrijednosnih papira u računalnom sustavu središnjeg depozitorija. To je izričito propisano u čl. 491. st. 1. Zakona o tržištu kapitala, gdje je predviđeno da se na računima vrijednosnih papira vode i podaci o stvarnim pravima i nosiocima tih prava. Pravna je osnova za stjecanje plodouživanja (*titulus*) pravni posao kojim se daje pravo plodouživanja, a na temelju toga upisuje se pravo plodouživanja (*modus*). U Zakonu nema posebnih odredbi o pravu plodouživanja na vrijednosnom papiru, kao što on sadrži odredbe o založnom pravu. S obzirom na to da se pravo plodouživanja po zakonu upisuje na računu nematerijaliziranih vrijednosnih papira dioničara čija je dionica opterećena pravom plodouživanja treće osobe, za stjecanje tog stvarnog prava trebalo bi, radi pravne sigurnosti, na odgovarajući način primijeniti ono što je Zakonom propisano za stjecanje založnog prava, tj. da se pravo plodouživanja stječe upisom na računu nematerijaliziranih vrijednosnih papira na kojima je upisana i dionica. Upis je dakle konstitutivan. Može se steći i odlukom suda ili na temelju zakona.

Plodouživatelj ima pravo na dividendu iz dionice, što proizlazi iz odredbe čl. 204. st. 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, pa je on stoga, ako je izdana isprava o dionici, vlasnik kupona na toj ispravi. Stoga je društvo, ako mu je poznato da je zasnovano pravo plodouživanja na dionici, a to će u pravilu biti slučaj, dužno isplatiti dividendu plodouživatelju, a ne dioničaru.

Postoji li založno pravo na dionici, založni vjerovnik stječe prema društvu zahtjev za isplatu dividende. To proizlazi iz odredbe čl. 323. st. 2. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima po kojoj je vjerovnik koji neposredno posjeduje založenu stvar (ovdje dionicu) ovlašten za sebe ubrati plodove i druge koristi, osim ako se obvezao da to neće činiti. Obveže li se da to neće činiti, ne pripada mu dividenda, ali je ona obuhvaćena založnim pravom. Dividenda koju društvo isplati vjerovniku prebija se njegovom tražbinom, i to u prvom redu troškovima na čiju naknadu vjerovnik ima pravo, zatim kamatama koje mu duguje dužnik te konačno glavnicom (čl. 323. st. 3. Zakona). Stjecanjem založnog prava založene su i buduće tražbine za isplatu dividende. Dioničar može raspolagati tražbinom s naslova isplate dividende sve dok založni vjerovnik ne obavijesti društvo da će se koristiti pravom da mu se isplati dividenda.

Pri fiducijarnom prijenosu dionice radi osiguranja, položaj fiducijara u pogledu prava na isplatu dividende može biti dvojak, ovisno o sporazumu kojim se tako prenosi dionica ili o raspolaganju tražbinom za isplatu dividende izvan tog sporazuma. Ovršnim je zakonom u čl. 278. st. 3. propisano da, ako se tim sporazumom drukčije ne odredi, protivnik osiguranja (fiducijant) zadržava pravo na dividendu iz dionice koja je prenesena predlagatelju osiguranja (fiducijaru) sve dok on ne postane punopravan imatelj dionice, odnosno dok dionica ne bude prodana ili drukčije otuđena. Time se suprotno temeljnom pravilu koje vrijedi za nedjeljivost dionice u pogledu prava koja sadrži, zakonom u kojem to nije *sedes materiae* nepotrebno i pogrešno zadire u područje prava društava. Srećom da je omogućeno da se sporazumom o kome je ovdje riječ to može riješiti tako da ta dva prava ne ostaju protivniku osiguranja, nego se prenose predlagatelju osiguranja zajedno s dionicom. U tom slučaju predlagatelj osiguranja stječe dionicu sa svim pravima koja ona daje pa i pravom na isplatu dividende.

Iako bi iz spomenute odredbe Ovršnog zakona, s pozivom na odredbu st. 1. istog članka u kojoj se ne navode dionice izdane u nematerijaliziranom obliku zabilježene na računima nematerijaliziranih vrijednosnih papira u računalnom sustavu središnjeg depozitorija, proizlazilo da se odvajanje navedenog prava iz dionice ne odnosi na te dionice, valja zauzeti stav da se to odnosi i na njih. Zakon se naime u čl. 274.c st. 4. kada je riječ o tim dionicama poziva na već spomenute odredbe bivšeg Zakona o tržištu vrijednosnih papira po kojima se to pravo ne bi moglo odvojiti od dionice. Kako te odredbe sada zamjenjuju odredbe čl. 494. Zakona o tržištu kapitala i na stjecanje tih dionica s odvajanjem prava iz njih valja primijeniti odredbu čl. 274.c st. 4. Ovršnog zakona. Po odredbi čl. 494. st. 1. Zakona o tržištu kapitala propisano je kada se stječu prava iz

vrijednosnog papira i propisuje iznimku “ako trenutak stjecanja nije drugačije utvrđen posebnim propisom.” Taj poseban propis bila bi odredba čl. 274.c st. 4. Ovršnog zakona. Na to upućuje i tumačenje odredbe čl. 278. st. 3. Zakona prema cilju, jer nema razloga da se, kada je o pravima riječ, pravi razlika među dionicama samo zbog toga u kojem su obliku izdane.

Kada se sporazumom o fiducijarnom prijenosu dionice na predlagatelja osiguranja (fiducijara) ne prenese i pravo na isplatu dividende, ono po Zakonu tada ostaje protivniku osiguranja (fiducijantu) sve dok predlagatelj osiguranja (fiducijar) ne postane punopravnim dioničarom ili dok se dionica ne otuđi. Zakon propisuje kada i kako predlagatelj osiguranja (fiducijar) može postati punopravan dioničar. Predlagatelj osiguranja (fiducijar) koji je bio upisan u registru dionica, odnosno na računu nematerijaliziranih vrijednosnih papira u računalnom sustavu središnjeg depozitorija kao fiducijarni imatelj dionice upisane na njegovu računu, stječe spomenuti punopravan dioničarski status časom kada se ispune pretpostavke za punopravno stjecanje dionice i nema potrebe da se o tome provede upis tamo gdje je dionica zabilježena. On je, naime, tamo već upisan, pa ga je društvo na temelju toga priznavalo dioničarom, a u određenome mu trenutku još dodatno pripada spomenuto pravo na isplatu dividende koje do tada nije imao, ako mu ono prije nije bilo dano sporazumom.⁷ Stvar je dioničkog društva da vodi brigu o tome kome će u koje vrijeme isplaćivati dividendu iz takvih dionica. Zato o fiducijarnim prijenosima i odvojenom pravu iz dionica mora biti pravodobno izviješten, u protivnom su za njega mjerodavni podaci o tome tko je dioničar društva s punim pravima koja proizlaze iz dionice. Otuđi li se takva dionica, stjecatelj iz nje stječe sva prava.

Predlagatelj osiguranja stječe sva članska prava u društvu, osim dva najvažnija prava, prava glasa i prava na isplatu dividende, ako mu nisu prenesena sporazumom. Svoje pravo osiguranja ostvaruje na način propisan u čl. 277. Ovršnog zakona, s time da na temelju toga što je dionicu stekao na fiducijarnoj osnovi ne postaje punopravnim dioničarom dok ne nastupi stanje iz čl. 277. st. 7. Ovršnog zakona. Nema, međutim, zapreke za to da mu protivnik osiguranja ne ustupi svoju tražbinu za isplatu dividende. Odredbu čl. 278. st. 3. Zakona po kojoj protivnik osiguranja ne gubi pravo glasa ni pravo na sudjelovanje u dobiti, valja tumačiti tako da on ta članska prava ne može izgubiti okolnošću što je prenio dionicu na fiducijarnoj osnovi, ali mu se time ne uskraćuje sloboda

⁷ Takvo stajalište zauzeo je i Vrhovni sud Republike Hrvatske u presudi Gzz-8/99 od 23. ožujka 1999. objavljenju u zbirci *ING-Pregled sudske prakse*, br. 1/2000., odjeljak 2, str. 4.

koju i inače ima, tj. da slobodno odlučuje hoće li ga tko i tko će ga zastupati u ostvarenju prava glasa te hoće li raspolagati tražbinom, pa i budućom, prema društvu za isplatom dividende.

5. ISPLATA DIVIDENDE

Zahtjev prema društvu za isplatom dividende nastaje tek kada glavna skupština donese odluku o upotrebi dobiti kojom određuje da će društvo dioničarima isplatiti dividendu.⁸ Prije toga dioničar ne može postaviti zahtjev (pred sudom ni izvan suda) prema društvu da mu se isplati dividenda. Nakon isteka poslovne godine dioničari mogu jedino zahtijevati sazivanje glavne skupštine pod uvjetima koje propisuje Zakon o trgovačkim društvima da bi mogli sazvati glavnu skupštinu. Ne postupi li uprava, odnosno izvršni direktori društva po traženju dioničara da se sazove glavna skupština, oni mogu zahtijevati da im sud dopusti sazivanje glavne skupštine, pri čemu će sud uzeti u obzir okolnosti slučaja, tj. je li upravi, odnosno izvršnim direktorima ostavljeno, računajući po pravilima struke i prilikama društva, dovoljno vremena za pripremu i sudjelovanje u utvrđenju godišnjih financijskih izvješća te revizoru i nadzornom, odnosno upravnom odboru da oko toga obave svoj dio posla (prvi da pregleda to izvješće i poslovne knjige te izradi svoje izvješće, a drugi da zajedno s upravom, odnosno izvršnim direktorima utvrdi godišnja financijska izvješća). Odluka o upotrebi dobiti može se naime donijeti tek nakon što se utvrde godišnja financijska izvješća i glavna skupština to primi na znanje, odnosno, kad je za to supsidijarno nadležna, odluči o njima.

Dospijeeće obveze društva za isplatom dividende ovisi o odluci glavne skupštine o upotrebi dobiti. O tome ne može odlučiti uprava društva⁹, odno-

---

⁸ Tako Visoki trgovački sud Republike Hrvatske u odluci od 8. prosinca 2004. donesenoj u predmetu Pž-6904/02 objavljenoj u *Zbirci odluka hrvatskih trgovačkih sudova*, br. 10, Zagreb, str. 138, odluka pod br. 60, u odluci od 11. travnja 2006. donesenoj u predmetu Pž-8732/03 objavljenoj u *Izboru odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske*, br. 12, Zagreb, str. 126 - 127, odluka br. 59, i u *ING-Pregledu sudske prakse*, br. 3/2007., odjeljak 2, str. 37, odluka pod br. 234.434.

⁹ Vidi odluku Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske od 8. veljače 2005. donesenu u predmetu Pž-2400/04 objavljenu u *Zbirci odluke hrvatskih trgovačkih sudova* br. 10, Zagreb, str. 135 - 137, odluka pod br. 58. Tamo se za vrijeme prije stupanja na snagu izmjenjena i dopuna Zakona o trgovačkim društvima iz 2007., tj. prije 1. travnja 2008. od kada

sno njegovi izvršni direktori. Zakonom o trgovačkim društvima u čl. 223. st. 4. propisano je da se odlukom glavne skupštine o isplati dividende može odrediti dan dospijeca tražbina za isplatu dividende, koji ne može biti po isteku roka od 30 dana od dana kada su ih dioničari stekli. Ne odredi li glavna skupština dan dospijeca tražbina, one dospijevaju istekom 30. dana od dana kada su stečene. To znači da glavna skupština može odrediti da se dividenda isplati najkasnije 60 dana od dana donošenja odluke glavne skupštine o isplati dividende, tj. najkasnije tada, ovisno o odluci glavne skupštine o danu nastanka tražbine i danu njezina dospijeca, nastupa dospijec. Kad je odlukom glavne skupštine određeno da će se dividenda isplatiti u najpogodnijem trenutku za društvo, time nije određen rok isplate, pa treba smatrati da te odredbe nema, tj. da odlukom nije određeno dospijec tražbine.¹⁰ Za svaku isplatu dividende nakon roka dospijeca društvo je dužno vjerovnicima iz tih tražbina platiti i zakonsku zateznu kamatu. Nema obveze plaćanja zatezne kamate ako je o dospijecu bilo moguće da vjerovnici naplate svoje tražbine za isplatu dividende kod neke kreditne institucije određene odlukom glavne skupštine s pozivom da joj se obrate, primjerice uz predočenje i predaju kupona za isplatu dividende, ako je riječ o plaćanju dividende na temelju dionice za koju je izdana isprava o dionici. Zakašnjenje vjerovnika da naplati dividendu ne može biti na teret društvu.¹¹

---

vrijedi drugi pravni režim za dospijec tražbine za isplatu dividende zauzima stajalište da pravo na isplatu dividende dospijeva kada to odlukom odredi glavna skupština. To vrijedi i danas samo uz vremensko ograničenje o kome će kasnije biti riječi. No, za vrijeme prije sadašnjeg pravnog režima Sud se izjasnio da u slučaju kad glavna skupština ne odredi datum dospijeca tražbine, ona dospijeva u roku određenom statutom društva. Ako ni tamo o tome nema odredbi, tražbina dospijeva zaključenjem glavne skupštine na kojoj je odlučeno da se dioničarima isplati dividenda. Ono što iz te odluke vrijedi i danas je stajalište da uprava društva, odnosno izvršni direktori mogu poduzimati samo tehničke radnje potrebne za provedbu odluke glavne skupštine, npr. pozivanje dioničara koji imaju dionice što glase na donositelja da se prijave društvu i predoče isprave o dionicama odnosno kupone za isplatu dividende. Sud je tada bio mišljenja da se za te radnje može dati najviše 30 dana od donošenja odluke o isplati dividende odnosno 30 dana od dana kad je glavna skupština odredila da se isplati dividenda.

¹⁰ Vidi odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske Revt-59/05-2 od 28. studenoga 2006. objavljenu u *ING-Pregledu sudske prakse*, br. 3/2007., odjeljak 2, str. 38 - 39, odluka pod br. 234.434.

¹¹ Prije ovakvog pravnog režima dospijeca koji je na snazi od 1. travnja 2008. valjalo je dopustiti da dan dospijeca nije baš onaj dan kada se donosi odluka glavne skupštine i priznati još koji dan koliko je u konkretnom slučaju potrebno za obavljanje priprema za to da bi se obavilo

S obzirom na mogućnost da netko na sudu pokrene postupak za pobijanje odluke o upotrebi dobiti, društvo bi moglo, kako bi se osiguralo - u slučaju da odluka bude uspješno pobijena - od toga da obavi isplatu glede koje više ne bi moglo tražiti da mu se plaćeno vrati (čl. 224. st. 1. Zakona o trgovačkim društvima), odrediti u odluci glavne skupštine vrijeme kada počinje s isplatom dividende tako da to bude nakon proteka rokova u kojima se ta odluka može pobijati sudskim putem. No, i tada bi se dospijeće moralo odrediti u nekom razumnom vremenu nakon donošenja odluke. Utvrdi li se nakon isplate dividende da je odluka o upotrebi dobiti ništetna, društvo ne bi moglo tražiti povrat onoga što je isplatilo na ime dividende ni tako da taj iznos obračunava od dividende u sljedećim godinama, ako je dioničar pri isplati dividende bio u dobroj vjeri. Da bi tražilo povrat, društvo bi mu moralo dokazati da je u vrijeme isplate znao ili da je morao znati da se pred sudom vodi postupak o pobijanju odluke o upotrebi dobiti, pa da postoji mogućnost da sud utvrdi ništetnost takve odluke s djelovanjem *ex tunc*.

Glavna skupština ne bi mogla s učinkom prema dioničarima, nakon što je donijela odluku o isplati dividende, tu svoju odluku staviti izvan snage i odlučiti da se dividenda ne isplaćuje dioničarima, pa čak ni pozivajući se na loše financijske prilike društva.¹² Odluka o upotrebi dobiti obvezuje društvo od dana donošenja u glavnoj skupštini.¹³ Glavna bi skupština mogla samo do

---

plaćanje. U to se ne može računati vrijeme da bi društvo za to pribavilo potrebna likvidna sredstva, jer se s time moralo računati kada se pripremalo donošenje odluke o upotrebi dobiti. Riječ je, naime, o vremenu potrebnom da bi se s tehničke strane pripremlilo sve što je potrebno za isplatu. Važno je odrediti dan dospijeća zato što, ne isplati li se dividenda o dospijeću, društvo duguje i zatezne kamate. No, ako se tada statutom ili odlukom o upotrebi dobiti odredilo da se dividenda isplaćuje tako da dioničari sami dolaze po isplatu, primjerice k nekoj financijskoj instituciji, obveza plaćanja zateznih kamata je otpadala ako je u vrijeme dospijeća bilo svakom dioničaru omogućeno da podigne iznos dividende.

¹² Tako Visoki trgovački sud Republike Hrvatske u Zagrebu u odluci od 21. svibnja 2002. donesenoj u predmetu Pž-3123/01, objavljenj u *Zbirci rješidbi hrvatskih trgovačkih sudova* u izdanju Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske u Zagrebu, br. 7, str. 60 - 61, odluka pod br. 36, u *ING - Pregledu sudske prakse*, br. 2/2003., str. 12, odluka pod br. 234.431, i u časopisu *Pravo i porezi*, br. 12/2003., str. 113, odluka pod br. 6 i u odluci od 10. listopada 2006. donesenoj u predmetu Pž-8793/03 objavljenj u *ING-Pregledu sudske prakse*, br. 2/2007., odjeljak 2, str. 24 - 25, odluka pod br. 234.431.

¹³ Vidi odluku Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske od 18. veljače 2003. donesenu u predmetu Pž-4421/02 objavljenj u časopisu *Pravo i porezi*, br. 9/2005., str. 80, odluka pod br. 11.

zaključenja preispitati donesenu odluku o isplati dividende. Nakon zaključenja glavne skupštine na kojoj je donesena odluka o isplati dividende, nova glavna skupština više ne može donijeti odluku kojom se ukida prijašnje pravo dioničara na isplatu dividende.¹⁴ Riječ je o tome da danom donošenja odluke o isplati dividende nastaje obvezni odnos između društva i dioničara, po kojem mu je društvo dužno isplatiti određen iznos na ime dividende. Dužnik ne može jednostrano mijenjati obvezni odnos bez pristanka vjerovnika, a odluka kojom se odlučuje da se neće isplatiti dividenda značila bi upravo takvo postupanje. Takva bi se odluka mogla donijeti s time da djeluje prema dioničarima kada bi se svi s njom suglasili, jer bi to značilo da je suglasnim izjavama volja dužnika (društva odlukom glavne skupštine) i vjerovnika (dioničara koji su se za to izjasnili) prestala obveza društva za isplatom dividende. Ta bi obveza prestala i prema svakome od dioničara koji bi se suglasio s time da mu se ne isplati dividenda, jer može slobodno raspolagati svojom tražbinom prema društvu. Za to nije dovoljno da netko na glavnoj skupštini samo glasuje za donošenje odluke o tome da se stavlja izvan snage prvobitna odluka o isplati dividende, osim ako je donesena glasovima svih dioničara, jer dioničar glasuje pod pretpostavkom da će se odluka odnositi na sve dioničare (načelo jednakog postupanja s dioničarima), pa se tome ne može pripisati izraz njegove volje da se zapravo samo on odriče tražbine. Za to bi trebalo njegovo očitovanje volje prema društvu.

Glavna skupština ne bi odlukom o isplati dividende smjela odrediti različito vrijeme dospijeca za pojedine tražbine za isplatu dividende. Takva bi odluka u dijelu u kojem se određuje dospelost tražbina za isplatu dividende bila pobojna, jer bi bila protivna temeljnom načelu o jednakom položaju dioničara iz čl. 211. Zakona o trgovačkim društvima. Utvrdi li se povodom tužbe za pobijanje da je u tome dijelu odluka ništetna, valja primijeniti rješenje koje je Zakonom propisano za slučaj kada se odlukom glavne skupštine ne odredi dospelost tražbina za isplatu dividende. Postupanje uprave, odnosno izvršnih direktora protivno tom načelu, značilo bi povredu obveze članova uprave, odnosno izvršnih direktora da postupaju kao uredni i savjesni gospodarstvenici, što bi povlačilo njihovu odgovornost društvu za time počinjenu štetu, primjerice da mu

---

¹⁴ Vidi odluku Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske donesenu 11. travnja 2006. u predmetu Pž-8732/03 objavljeni u *Izboru odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske*, br. 12, str. 127 - 128, odluka pod br. 60, i odluku Pž-4422/02 od 8. veljače 2005. objavljenju u *Izboru odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske*, br. 12, str. 137, odluka pod br. 59.

nadoknade iznos zateznih kamata koje je društvo isplatilo nekim dioničarima zbog zakašnjele isplate dividende prouzročene time što je napravljena razlika u vremenu plaćanja. Pri isplati dividende jedino bi se mogli različito tretirati dioničari koji imaju povlaštene dionice koje im daju pravo na drukčiju isplatu dividende, ali samo u okviru onoga što se određuje njihovom povlaštenošću, primjerice da se dividenda isplati njima, a ne i drugim dioničarima, jer nema dovoljno dobiti da se isplati i dividenda imateljima redovnih dionica.

Nema međutim zapreke da se s pojedinim dioničarom dogovori da će mu se dividenda isplatiti nakon što se isplati drugim dioničarima. Jednako bi se tako dioničar mogao odreći isplate dividende u korist drugih dioničara ili društva, ali bi se o tome morao postići sporazum između njega i društva kojim se dioničar (primjerice većinski u korist malih ili vanjskih dioničara ako je riječ o koncernu) odriče određene dividende koja mu pripada za određenu poslovnu godinu. Ne bi bilo dovoljno da samo glasuje na glavnoj skupštini za odluku na temelju koje mu se neće isplatiti dividenda.

Dividenda se isplaćuje u novcu, ali se statutom može odrediti da glavna skupština može donijeti odluku o isplati dividende u stvarima (čl. 220. st. 9. Zakona). Predvidi li se to u statutu, korisno je odrediti i neka pravila po kojima će se novčani izraz dijela dobiti koji se isplaćuje na ime dividende obračunati u vrijednost stvari koje treba dati dioničaru na ime isplate dividende. Ako ih nema, način obračuna morao bi se vidjeti iz odluke o isplati dividende. Obično će biti riječ o isplati u proizvodima društva ili robi kojima ono posluje, ali to ne mora biti tako. Pri tome se postavlja pitanje određenja vrijednosti stvari cijenom koja se postiže za takve stvari. Hoće li to biti uobičajena cijena proizvoda koju društvo postiže na tržištu, nabavna cijena stvari ili nešto drugo? Pritom se valja brinuti da novčani iznos dividende, kako je naveden u knjigama društva, mora odgovarati vrijednosti onoga što se dioničaru daje, ako je riječ o vlastitom proizvodu ili robi kojom društvo posluje, za što treba primijeniti mjerilo koje se može računovodstveno opravdati kako ne bi bilo riječi o prikrivenoj isplati dobiti, pa i utaji poreza. Isplata dividende pružanjem usluga nije dopuštena.

Ako u statutu nije predviđena mogućnost da se dividenda isplaćuje u stvarima, ona bi bila moguća samo ako se s time slože dioničari kojima se dividenda isplaćuje. Kako se dividenda obračunava iz dobiti društva, a ona se iskazuje u novcu, ni dividenda se kao njezin dio ne može iskazati drugačije nego u novcu. Stoga je pravo dioničara da mu se dividenda isplati u novcu, osim ako se on sam složi s time da mu se isplati na neki drugi način. Donese li glavna skupština odluku da se dividenda isplati davanjem stvari ili dionica društva, takva bi

odluka bila pobojna. No, glavna skupština može donijeti odluku da ne isplaćuje dividendu, nego da poveća temeljni kapital društva iz vlastitih sredstava (među ostalim i iz iskazane dobiti društva), pa se takvo povećanje temeljnog kapitala odražava na dioničare u dionicama koje tako dobiju (povećanjem iznosa temeljnog kapitala koji se odnosi na postojeće dionice ili izdavanjem novih), ali tada nije riječ o isplati dividende, nego o primjeni instituta povećanja temeljnog kapitala, pa za to ne bi trebala suglasnost svakog dioničara koji dobiva dionice.

Nije zakonita odluka glavne skupštine po kojoj se isplata dividende uređuje tako da se dioničare upućuje na kupnju robe kod nekog drugog društva.¹⁵ To bi, primjerice, bio slučaj kad bi društvo sklopilo ugovor s trećom osobom i odredilo da do određenih iznosa dioničari mogu od nje kupovati određenu robu. Isto bi vrijedilo i kada bi bila riječ o pružanju usluga.

Zahtjev za isplatom dividende čija je isplata određena odlukom glavne skupštine može se tražiti tužbom, a ako je društvo palo pod stečaj, dioničar može tu tražbinu prijaviti i u stečajnom postupku.¹⁶ Riječ je o tražbini kao i o svakoj drugoj koju vjerovnik (dioničar) može ostvariti od dužnika (društva) onako kako bi po pravilima obveznog prava ostvario i svoje druge tražbine.

Kod tražbine za isplatu dividende riječ je o novčanoj tražbini dioničara koja glasi na hrvatske kune, jer je to obračunsko sredstvo u kojemu društvo obračunava i iskazuje dobit. Dioničarima koji imaju registrirano sjedište izvan Republike Hrvatske i fizičkim osobama koje su strani državljani, izbjeglice i apatridi koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj te državljanima Republike Hrvatske koji imaju trajno boravište izvan Republike Hrvatske (čl. 619. Zakona o trgovačkim društvima) dividenda bi se mogla isplatiti i u inozemnoj valuti. To se mora učiniti tako da se za njihov račun i trošak (primjerice odbijanjem troškova konverzije dividende prije konvertiranja iznosa u inozemnu valutu i primjenom prodajnog tečaja za inozemnu valutu banke kod koje se kupuju devize ili naplatom tih troškova od dioničara) konvertira iznos kuna koji odgovara dividendi koju društvo mora isplatiti u odgovarajuću inozemnu valutu, jednako onako kako bi to mogli učiniti i ti dioničari koristeći se svojim

¹⁵ Tako Visoki trgovački sud Republike Hrvatske u odluci od 3. listopada 2000. donesenoj u predmetu Pž-4242/00, objavljenoj u *Zborniku odluke Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske 1994.-2004.*, str. 221, odluka pod br. 308/VI.

¹⁶ Takvo stajalište zauzeo je i Visoki trgovački sud Republike Hrvatske u odluci donesenoj u predmetu Pž-5179/2000 od 14. studenoga 2000, objavljenoj u *ING-Pregledu sudske prakse*, br. 1/2001., odjeljak 2, str. 2, i u časopisu *Pravo i porezi*, br. 8/2001., str. 90, odluka pod br. 32.

pravom zajamčenim Ustavom Republike Hrvatske za slobodnim iznošenjem dobiti ostvarene ulaganjem u Republici Hrvatskoj (čl. 49. st. 5.) i omogućeno Zakonom o deviznom poslovanju (čl. 20. st. 1.). Društvo im tada zapravo obavlja uslugu zbog koje ne bi smjelo biti oštećeno. Kada bi se to činilo na račun društva, bilo bi povrijeđeno temeljno načelo po kojemu pod jednakim uvjetima svi dioničari moraju imati jednak položaj u društvu. Društvo bi tada od članova uprave, odnosno od izvršnih direktora moglo tražiti da mu nadoknade štetu počinjenu izdacima koje je ono oko toga imalo.

Zakon dopušta i isplatu predujma dividende (čl. 221.). Uprava, odnosno izvršni direktori mogli bi to činiti samo ako su za to ovlašteni statutom. Predujam bi se mogao isplatiti prema ocjeni uprave, odnosno izvršnih direktora iz dijela predvidive dobiti koja se očekuje za poslovnu godinu koja je istekla, a prije nego što se za tu godinu utvrde godišnja financijska izvješća i glavna skupština donese odluku o isplati dividende. To je moguće samo ako privremeni račun dobiti i gubitka za proteklu poslovnu godinu pokazuje dobit. Na ime predujma može se isplatiti najviše polovica iznosa dobiti umanjenog za iznose koji se po zakonu i statutu moraju unijeti u rezerve društva. Isplata predujma ne može prijeći iznos polovice prošlogodišnje dobiti. Uprava, odnosno izvršni direktori za to moraju dobiti suglasnost nadzornog, odnosno upravnog odbora. Posljedica je isplate predujma dobiti, ako za to nisu bile ispunjene pretpostavke, odgovornost članova uprave, odnosno izvršnih direktora društvu za time počinjenu štetu (čl. 252. st. 3. t. 2. Zakona), a moguća je i odgovornost prema vjerovnicima (čl. 252. st. 3.). Postoji i osnova za odgovornost članova nadzornog, odnosno upravnog odbora (čl. 252. Zakona).

Odlukom glavne skupštine može se ovlastiti upravu, odnosno izvršne direktore društva, da dospjele i nesporne, a nepodmirene tražbine od dioničara društva naplate iz dividende koja im pripada po toj odluci. Takva odluka nema značaj izjave o prijeboju, jer nju može dati samo uprava, odnosno izvršni direktori društva - oni vode poslove društva i zastupaju ga.¹⁷

Primi li dioničar isplatu dividende protivno Zakonu o trgovačkim društvima (primjerice isplati li mu se dividenda koja prelazi iznos određen odlukom glavne skupštine koja je donesena u skladu sa zakonom ili kada se isplati dividenda iz drugih sredstava, a ne iz onih koja proizlaze iz dobiti utvrđene računom

---

¹⁷ Tako odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske od 26. studenoga 2006. donesena u predmetu Pž-7742/03 objavljena u *ING-Pregledu sudske prakse*, br. 1/2007., odjeljak 2, str. 16 - 17, odluka pod br. 234.431

dobiti i gubitka), dužan ju je vratiti društvu samo ako mu društvo dokaže da je znao ili da je morao znati da nije imao pravo primiti isplatu (čl. 224. st. 1.). Zahtjev dioničaru da vrati ono što je primio može postaviti društvo, a zahtjev društva mogu postaviti i njegovi vjerovnici ako društvo ne može podmiriti njihove tražbine. Otvori li se nad društvom stečajni postupak, zahtjev u ime društva postavlja stečajni upravitelj, pa čak i kada bi ga inače mogli postaviti vjerovnici. Zahtjevi s tog naslova zastaraju za pet godina od primitka plaćanja (čl. 224. st. 2. i 3.).

Za zahtjev za isplatu dividende vrijedi opći zastarni rok od pet godina. Na zastaru se primjenjuju pravila iz Zakona o obveznim odnosima. Prilikom ispitivanja osnovanosti prigovora zastare sud treba utvrditi kada je tražbina za naplatu dividende dospjela za naplatu.¹⁸ Sredstva dijela dividende glede kojega je nastupila zastara zahtjeva za njezinu isplatu pripadaju društvu i ono može njima slobodno raspolagati. Može ih, primjerice, unijeti u ostale rezerve i njima se koristiti onako kako se koristi sredstvima tih rezervi.

Nekada se zakonima pojedinim dioničkim društvima privremeno zabranjuje isplata dividende.

Zakonom o kreditnim institucijama kreditnoj je instituciji zabranjeno isplaćivati akontaciju dobiti ili dividende, dobit ili dividendu i obavljati isplate na temelju sudjelovanja članova uprave, nadzornog odbora i radnika u dobiti društva:

1. ako je kapital kreditne institucije manji od minimalnog kapitala ili ako bi se kapital kreditne institucije zbog isplate dobiti smanjio tako da ne bi više dosezao minimalni Zakonom propisan iznos jamstvenog kapitala, sve dok kreditna institucija ne dostigne propisanu visinu tog kapitala,
2. ako kreditna institucija na vrijeme ne podmiruje svoje dospjele obveze ili ako zbog isplaćivanja dobiti to ne bi mogla činiti, sve dok ne otkloni poremećaje u svojoj likvidnosti,
3. ako Hrvatska narodna banka naloži kreditnoj instituciji da otkloni slabosti i propuste vezane za netočno iskazivanje aktivnih i pasivnih bilančnih i izvanbilančnih stavki, a čije bi točno iskazivanje utjecalo na iskazani poslovni rezultat u računu dobiti i gubitka kreditne institucije, sve dok ne otkloni svoje slabosti i propuste u iskazivanju stavki, osim ako na temelju pravilnog

---

¹⁸ Vidi odluku Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske od 17. studenoga 2005. donešene u predmetu Pž-3041/04 objavljenju u *Izboru odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske* br. 11, Zagreb, str. 99, odluka pod br. 53.

iskazivanja nastupi razlog za zabranu iz prethodne dvije spomenute točke ili

4. ako Hrvatska narodna banka tako odredi svojim rješenjem zbog načina na koji kreditna institucija upravlja rizicima kojima je izložena ili kojima bi mogla biti izložena u svom poslovanju, sve dok teku rokovi ili dok se ne izvrše mjere iz rješenja (čl. 125. Zakona).

Zakon propisuje kada Hrvatska narodna banka može supervizorskim mjerama privremeno zabraniti kreditnoj instituciji isplatu dividende ili bilo kojeg oblika dobiti (čl. 236. st. 1. t. 4. podst. 6. Zakona o kreditnim institucijama). Ona joj naime može naložiti primjenu te mjere ako pri obavljanju supervizije utvrdi:

1. da je kreditna institucija svojim radnjama ili propuštanjem određenih radnji postupila protivno zakonu ili drugim propisima,
2. slabosti ili nedostatke u poslovanju kreditne institucije koje nemaju značaj kršenja propisa ili
3. da je potrebno da kreditna institucija poduzme radnje i postupke za poboljšanje poslovanja (čl. 232. st. 1. Zakona).

Zakonom o osiguranju zabranjuje se društvu za osiguranje isplata dobiti u obliku akontacije dobiti, odnosno dividende te isplata s naslova sudjelovanja u dobiti članova uprave, nadzornog odbora, odnosno zaposlenicima, ako:

1. je kapital društva za osiguranje manji od granice solventnosti propisane Zakonom,
2. ako bi se kapital društva za osiguranje zbog isplate dobiti smanjio ispod granice solventnosti propisane Zakonom,
3. ako društvo za osiguranje ne ispunjava najmanji stupanj likvidnosti spomenut u čl. 104. t. 3. Zakona,
4. ako društvo za osiguranje zbog isplate dobiti ne bi više ispunjavalo najmanji stupanj likvidnosti spomenut u prethodnoj točki,
5. ako je Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga odredila otklanjanje nezakonitosti i nepravilnosti u svezi s pogrešnim iskazivanjem bilančnih stavki i poslovnog rezultata društva te ako ono nije postupilo sukladno mjeri Agencije o otklanjanju nezakonitosti i nepravilnosti (čl. 104. Zakona).

Nije tipično za dionička društva i ne odgovara tome da je riječ o privatnopravnoj zajednici osoba da se zakonom zabranjuje isplata dividende, ali je to opravdano kad je riječ o tako značajnim dioničkim društvima da ono što se u njima događa može utjecati na tržište kapitala i uopće na financijsko stanje drugih osoba u nacionalnoj ekonomiji. Zato su i propisana spomenuta ograničenja.

Summary

Jakša Barbić*

RIGHT TO THE DIVIDEND AS THE SHAREHOLDER'S FUNDAMENTAL PROPERTY RIGHT

The work deals with questions relating to the shareholder's right to the payment of dividends. The shareholder's property rights are discussed, the most important being the right to the dividend as his fundamental property right.

The company's profit from which the dividend can be paid is determined and certain restrictions imposed by regulations are considered. It is stated that the prescribed restrictions are the result of the company's capital maintenance for the purpose of ensuring its financial stability. These restrictions prescribe the legal regime of company reserves and the way profits can be used by determining the order of purpose of its distribution. It is noted that in this respect Croatian law follows the prescribed rules of European law.

The work also discusses the right of persons with power of attorney to the dividends and points out that this right is exercised on the basis of shares and belongs to the share owners. Cases are analyzed in which on the basis of shares dividends belong also to persons who are not the company's shareholders. In this connection, the legal grounds for such cases are considered as well as the effects this has on the company and its shareholders. The work considers the legal provisions of Company Law for establishing the rights to the dividend and distinguishing this right from the claim arising from its title and the possibility to dispose with the share.

Consideration is also given to details relating to the payment of dividends and the restrictions in this matter prescribed by special regulations.

Key words: dividend, joint stock company profit, share fiduciary, property rights derived from the share, usufructuary, joint stock company reserves, claim for payment of dividends, lien creditor on the basis of a pledged share

---

* Jakša Barbić, Ph. D., Fellow of the Croatian Academy of Sciences and Arts, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, Zagreb; Professor Emeritus, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

Zusammenfassung

Jakša Barbić*

DER ANSPRUCH AUF DIVIDENDE ALS GRUNDLEGENDES VERMÖGENSRECHT DES AKTIONÄRS

Im vorliegenden Beitrag werden Fragen zum Anspruch des Aktionärs auf Ausschüttung der Dividende behandelt. Die Vermögensrechte des Aktionärs, zu denen der Anspruch auf Dividende als grundlegendes Recht gehört, werden dargelegt.

Der Gewinn der Gesellschaft, aus dem die Dividende ausbezahlt werden darf, wird unter Verweis auf einschlägige gesetzliche Einschränkungen definiert. Die erwähnten Einschränkungen werden als eine Folge des Kapitalerhaltungsgrundsatzes, der die finanzielle Stabilität der Gesellschaft gewährleisten soll, erläutert. Diese Einschränkungen schlagen sich in der rechtlichen Regelung zur Bildung der Rücklagen einer Gesellschaft sowie in der vorgeschriebenen zweckbestimmten Reihenfolge der Gewinnverwendung nieder. Es wird betont, dass das kroatische Recht hierin den Regeln des europäischen Rechts folgt.

Bei der anschließenden Behandlung der Dividendenanspruchsberechtigten wird herausgestellt, dass die Aktien die Anspruchsgrundlage darstellen und der Anspruch deren Inhabern zusteht. Es werden Fälle erörtert, in denen die Dividende aus Aktien Personen zusteht, die keine Aktionäre der Gesellschaft sind. Hierbei werden insbesondere die Rechtsgrundlagen dieser Fälle und ihre Wirkung in Bezug auf die Gesellschaft und auf die Aktionäre betrachtet. Die rechtlichen Regelungen zum Anspruch auf die Dividende nach dem Gesetz über die Handelsgesellschaften sowie die Unterscheidung dieses Anspruches von der aus diesem Titel entstehenden Forderung und der Verfügungsmöglichkeit über die Forderung werden im Einzelnen erarbeitet.

Ebenfalls untersucht werden Einzelheiten im Zusammenhang mit der Ausschüttung der Dividende und diesbezügliche Einschränkungen aufgrund von Sondervorschriften.

Schlüsselwörter: Dividende, Gewinn einer Aktiengesellschaft, Treuhänder, Aktien, Vermögensrechte aus Aktien, Nießbraucher einer Aktie, Rücklagen einer Aktiengesellschaft, Forderung nach Dividendenausschüttung, Pfandgläubiger aufgrund verpfändeter Aktien

---

* Dr. Jakša Barbić, Mitglied der Kroatischen Akademie der Wissenschaften und Künste, Tlg Nikole Šubića Zrinskog 11, Zagreb; Professor Emeritus der Juristischen Fakultät der Universität Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

